Кримінальне судочинство; кримінальне процесуальне право

УДК 343.1

Ганджа Вікторія Ігорівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ганджа Виктория Игоревна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Handzha Victoria

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

МЕРА ПРЕСЕЧЕНИЯ В ВИДЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ ПОД СТРАЖУ: УКРАИНСКИЕ РЕАЛИИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

MEASURE OF RESTRAINT IN THE FORM OF HOLDING IN CUSTODY: UKRAINIAN REALITIES THROUGH THE PRISM OF THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Анотація. *Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою є найсуворішим запобіжним заходом, який суттєво обмежує конституційне право людини на свободу та особисту недоторканність. У процесі застосування такого запобіжного заходу нерідко відбувається порушення статті 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, у якій закріплено положення щодо права на свободу та особисту недоторканність. Наявність та систематичність таких порушень, їх*

специфіку найбільш повно можна прослідкувати в процесі системного аналізу рішень (практики) Європейського суду з прав людини як проти України, так і проти інших країн.

Ключові слова: *ефективність кримінального провадження, заходи забезпечення кримінального провадження, запобіжні заходи, запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, тримання під вартою, обмеження свободи, права людини, право на свободу та особисту недоторканність, практика Європейського суду з прав людини, практика ЄСПЛ.*

Аннотация. *Мера пресечения в виде заключения под стражу является самой суровой обеспечительной мерой, которая существенно ограничивает конституционное право человека на свободу и личную неприкосновенность. В процессе применения такой меры пресечения нередко происходит нарушение статьи 5 Конвенции о защите прав человека и основных свобод, в которой закреплено положение о праве на свободу и личную неприкосновенность. Наличие и систематичность таких нарушений, их специфику наиболее полно можно проследить в процессе системного анализа решений (практики) Европейского суда по правам человека как против Украины, так и против других стран.*

Ключевые слова: *эффективность уголовного производства, меры обеспечения уголовного производства, меры пресечения, мера пресечения в виде заключения под стражу, заключение под стражу, ограничение свободы, права человека, право на свободу и личную неприкосновенность, практика Европейского суда по правам человека, практика ЕСПЧ.*

Summary. *The measure of restraint in the form of holding in custody is the most severe security measure, which essentially restricts the constitutional right to liberty and security of person. In the process of applying this preventive measure, there is often a violation of Article 5 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which establishes the right to*

liberty and security of person. The existence and systematic character of such violations, their specificity, is most fully observable in the process of system analysis of the decisions (practices) of the European Court of Human Rights against Ukraine and against other countries.

Key words: *the effectiveness of criminal proceedings, measures to ensure criminal proceedings, measures of restraint, measure of restraint in the form of holding in custody, detention, restriction of liberty, human rights, the right to freedom and personal integrity, the practice of the European Court of Human Rights, the practice of the ECHR.*

Постановка проблеми. У статті 29 Конституції України закріплено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше, як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом [1]. Це положення також є міжнародним стандартом, закріпленим у низці міжнародно-правових актів.

Саме в ситуаціях, пов'язаних з обмеженням права на свободу й особисту недоторканність особи, особливого значення набувають гарантії судового захисту, згідно з якими кожній заарештованій або затриманій за кримінальним обвинуваченням особі має бути забезпечено право на судовий розгляд протягом розумного строку або право на звільнення до початку судового розгляду. У зв'язку з цим, особливої важливості набуває вивчення не тільки «національних» особливостей тримання під вартою осіб, а й дослідження практики міжнародних судів щодо застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження.

Метою даного дослідження є розкриття основних положень застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за положеннями вітчизняного законодавства через призму практики Європейського суду з прав людини (далі по тексту – ЄСПЛ).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до частини 2 статті 131 Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту – КПК України) заходами забезпечення кримінального провадження є: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи, а також запобіжні заходи (особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою).

Тримання під вартою – це запобіжний захід, який полягає в ізоляції підозрюваного, обвинуваченого від суспільства, ув'язненні (арешті) й утриманні його під вартою на встановлених законом підставах і умовах. Таке тлумачення міститься в одному з науково-практичних коментарів до чинного КПК України [2].

Тримання під вартою, відповідно до позиції законодавця та доктрини, є найсуворішим запобіжним заходом. Незважаючи на те, що цей запобіжний захід значно обмежує конституційне право людини на свободу та особисту недоторканність, яке втілює одне з найбільш значимих соціальних благ, що передбачає недопустимість свавільного втручання у сферу автономії людини, статистика останніх років не дає підстав для оптимістичного прогнозу щодо зниження чисельності випадків обрання цього запобіжного заходу [3]. Що, у свою чергу, сприяє поширенню випадків порушення прав та свобод людини під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Задля уникнення свавілля з боку уповноважених органів, у КПК України встановлено чіткі правила застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Аналізуючи текст статті 183 КПК України, можна зробити висновок, що існують конкретні підстави для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, які умовно можна поділити на:

1) процесуальну підставу, зміст якої полягає в обов'язку прокурора довести, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не може запобігти ризикам при виконанні підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків (за винятками, передбаченими частиною 5 статті 176 КПК України);
2) матеріальну підставу, тобто таку, що пов'язана із кваліфікацією дій особи та її попередньої злочинної діяльності. У цьому випадку наголошується, що запобіжний захід у вигляді тримання під вартою не може бути застосований, окрім як:

– до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, – виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК України, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує;
– до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК України, буде доведено, що, перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозр у вчиненні іншого злочину;

- до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, – виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК України, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;
- до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років;
- до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки;
- до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах, передбачених розділом IX КПК України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [4].

Також важливо наголосити на положенні відповідно до якого, якщо підозрюваному, щодо якого обрано запобіжний захід, протягом 24 годин не буде вручено повідомлення про підозру, то запобіжний захід скасовується, а особа підлягає негайному звільненню, як передбачено у статті 278 КПК України. Крім того, позиція законодавця полягає і в тому, що особа вважається обвинуваченою лише після того, коли обвинувальний акт щодо неї передано до суду в порядку, передбаченому статтею 291 КПК України.

А тому до інших учасників кримінального провадження запобіжний захід не може бути застосовано.

Дотримання цього правила є надважливим, оскільки обрання запобіжного заходу безпосередньо залежить від законності й обґрунтованості притягнення особи до кримінальної відповідальності, від правильної кваліфікації її дій. Адже незаконне і необґрунтоване притягнення особи до кримінальної відповідальності тягне за собою і незаконне застосування щодо неї запобіжного заходу.

Регламентація в кримінальному процесуальному законодавстві питань обрання та продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та їх реалізація, завжди розглядається ЄСПЛ через призму дотримання одного із найбільш важливих положень у сфері охорони та захисту прав людини – статті 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), що закріплює положення щодо права на свободу та особисту недоторканність [5].

Розглядаючи заяви громадян України про порушення вимог статті 5 Конвенції, ЄСПЛ у переважній більшості справ встановлює порушення Україною вимог вищезгаданої статті Конвенції. Зокрема, у рішенні по справі «Харченко проти України» (Скарга № 40107/02) Європейський суд з прав людини акцентував, що порушення Україною положень статті 5 Конвенції мають системний характер [6]. Це означає, що під час реалізації положень КПК України в частині обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, уповноважені на це суб'єкти владних повноважень не враховують специфіку цього запобіжного заходу, не дотримуються всіх вимог законодавства, що призводить до численних порушень права людини на свободу та особисту недоторканність.

Отже, доцільно розглянути більш детально практику ЄСПЛ щодо порушення статті 5 Конвенції в контексті застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Варто почати з того, що у практиці ЄСПЛ щодо дотримання положень пункту 1 статті 5 Конвенції встановлено вимогу, щоб позбавлення свободи було «законним», зокрема, з дотриманням процедури, встановленої законом. У цьому аспекті Конвенція відсилає до норм національного законодавства та встановлює зобов'язання забезпечувати дотримання матеріально-правових і процесуальних норм законодавства, однак вона також вимагає, щоб при будь-якому позбавленні свободи забезпечувалася особлива мета статті 5 Конвенції, зокрема, захист осіб від свавільного втручання у сферу приватного життя. Відповідно до практики ЄСПЛ національні органи, передусім суди, повинні тлумачити й застосовувати національний закон відповідно до статті 5 Конвенції .

Як було з'ясовано, відповідно до частини 2 статті 177 КПК України підставою застосування запобіжного заходу є: по-перше, наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, по-друге, наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений може переховуватися від органів досудового розслідування, суду, перешкоджати здійсненню кримінального провадження або продовжити протиправну діяльність та ін.

По-перше, варто акцентувати на тому, що практика ЄСПЛ свідчить про те, що досить велику увагу було приділено тлумаченню оціночного, на перший погляд, поняття «обґрунтованість підозри» у вчиненні особою кримінального правопорушення. ЄСПЛ було визначено, що «обґрунтована підозра» у скоєнні кримінального правопорушення передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача, що відповідна особа могла вчинити злочин «Ilgar Mammadov проти Азербайджану» (Скарга №15172/13); «Erdagöz проти Туреччини» (Скарга № 37483/02); «Fox, Campbell і Hartley проти Сполученого Королівства» (Скарги №№ 12244/86, 12245/86, 12383/86). Таким чином, якщо судові органи не провели необхідне розслідування основних фактів справи для

того, щоб перевірити обґрунтованість скарги, це є порушенням статті 5 § 1 (c) «Stepuleac проти Молдови» (Скарга № 8207/06). При цьому тлумачення поняття «обґрунтованості» буде залежати від усіх обставин справи «Fox, Campbell і Hartley проти Сполученого Королівства» (Скарги №№ 12244/86, 12245/86, 12383/86).

Більше того, непідтверджені, засновані на чутках свідчення анонімного інформатора були визнані ЄСПЛ недостатніми для встановлення наявності «обґрунтованої підозри» у вчиненні кримінального правопорушення «Labita проти Італії» (Скарга №26772/95). З іншого боку, в окремих випадках викривальні заяви, зроблені кілька років тому, і від яких підозрювані пізніше відмовилися, не виключали наявності обґрунтованої підозри щодо заявника [7].

Розглядаючи скаргу у справі «Murray проти Сполученого Королівства» (Скарга №14310/88), ЄСПЛ підкреслив також, що при визначенні «ступеня підозри» підставою для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту може бути «більш низький поріг обґрунтованості підозри» при вчиненні особливої категорії злочинів». У справах проти України, зокрема, «Мироненко і Мартенко проти України» (Скарга № 4785/02) ЄСПЛ закцентував, що компетентний суд повинен перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, на підставі якої здійснено затримання. Крім того, без уваги не можуть залишитися законність мети цього затримання й подальшого тримання під вартою [8].

Отже, аналізуючи критерій «обґрунтованість підозри», можна дійти до висновку, що в сучасній практиці національні суди не повною мірою дотримуються вищенаведених позицій ЄСПЛ, незважаючи на те, що ці положення відповідають закріпленим в національному законодавстві положенням.

Другою складовою підстави застосування запобіжних заходів,

зокрема, тримання під вартою, є наявність ризиків, що дозволяють слідчому судді, суду обґрунтовано вважати, що особа може перешкоджати здійсненню кримінального провадження, вчинити інше кримінальне правопорушення та ін. ЄСПЛ було визнано, що абстрактна можливість перешкоджання кримінальному провадженню є недостатньою для обґрунтування обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. ЄСПЛ наголошує на фундаментальній у даному аспекті позиції про те, що суди не наводять у своїх рішеннях доказів реальної (тобто такої, що відбудеться неминуче, або має об'єктивно високий ризик реалізації) можливості незаконного впливу підозрюваного (обвинуваченого) на процес доказування. Зокрема, у справі «Клішин проти України» (Скарга №30671/04) ЄСПЛ визнав таким, що мало місце, порушення статті 5 Конвенції, оскільки підставою для обрання цього запобіжного заходу була неявка підозрюваного за викликом слідчого, а рішення щодо тримання заявника під вартою містило абстрактне посилання на існування ризиків ухилення заявника від слідства або перешкоджання останньому [9].

Також ЄСПЛ визначає, що ризик тиску на свідків, як одна з підстав застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, може бути визнано на початкових стадіях процесу «Jarzynski проти Польщі» (Скарга № 15479/02). Однак з плином часу інтереси слідства стають недостатніми для тримання підозрюваного під вартою: за нормального перебігу подій ризики зменшуються з часом завдяки проведенню дізнання, перевірок, дачі показань «Clooth проти Бельгії» (Скарга № 12718/87) [7].

Виходячи із порівняльного аналізу зазначених правових позицій ЄСПЛ, при розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчий суддя, суд у кожному випадку повинні принципово та критично ставитися до доводів прокурора, якими він обґрунтовує необхідність застосування саме цього запобіжного заходу, об'єктивно оцінюючи їх переконливість та достатність. При цьому для

застосування тримання під вартою як запобіжного заходу прокурор повинен довести, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 КПК України.

Окрему увагу ЄСПЛ приділяє врахуванню тяжкості злочину, адже саме воно свідчить про ступінь суспільної небезпечності особи та дозволяє спрогнозувати з достатньо високим ступенем імовірності її поведінку, беручи до уваги, що майбутнє покарання за тяжкий злочин підвищує ризик того, що підозрюваний (обвинувачений) може ухилитися від слідства й суду. Однак, виходячи із тенденцій сучасної правової доктрини та положень фундаментальних міжнародно-правових актів у сфері охорони та захисту прав людини, сам по собі факт тяжкості злочину, який інкримінується особі, не може бути підставою для застосування запобіжного заходу, оскільки це суперечило б презумпції невинуватості. У цьому аспекті позиція ЄСПЛ зводиться до наступного: небезпека можливості переховування від правосуддя не може вимірюватися виключно потенційною суворістю можливого вироку. Наявність конкретної та об'єктивної підозри в тому, що особа вчинила тяжкий злочин, є, звичайно, тим чинником, що відноситься до суті питання, однак сама по собі така підозра не може бути виправданням довготривалому утриманню під вартою. Небезпека переховування особи від правосуддя повинна оцінюватись не лише в контексті тяжкості покарання, але й виходячи з усіх інших обставин, які можуть або підтвердити наявність такої небезпеки, або звести її до такого мінімуму, що попереднє ув'язнення виявиться невиправданим «Подвезько проти України» (Скарга № 74297/11) **[**10]. У рішенні по справі «Боротюк проти України» (Скарга № **33579/04)** було констатовано порушення вимог пункту 3 статті 5 Конвенції, оскільки національні суди продовжували тримання під вартою, посилаючись, в основному, на тяжкість вчиненого злочину, та використовували стереотипні формулювання без розгляду конкретних обставин справи [11].

Разом із тим, як свідчить національна практика, поширеною

помилкою, яку слідчі судді, суди допускають, застосовуючи запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, є обґрунтування прийняття такого рішення виключно тяжкістю покарання, яке може бути призначене підозрюваному у разі визнання його винуватим у вчиненні кримінального правопорушення без належного з'ясування наявності у кримінальному правопорушенні хоча б одного із ризиків, передбачених у статті 177 КПК України. Тобто слідчими суддями, судами неналежно використовується інструментарій законодавства.

Наступним важливим фактором, на який звертає увагу ЄСПЛ, є розумність строку тримання під вартою. У рішенні по справі «Харченко проти України» (Скарга № 40107/02) ЄСПЛ визначив, що «розумність строку тримання під вартою не може оцінюватися абстрактно. Вона має оцінюватися в кожному окремому випадку залежно від особливостей конкретної справи, причин, про які йдеться у рішеннях національних судів, переконливості аргументів заявника, викладених у його клопотанні про звільнення. Продовження тримання під вартою може бути виправдано тільки за наявності конкретного суспільного інтересу, який, незважаючи на презумпцію невинуватості, превалює над принципом поваги до свободи особистості» [6].

Таким чином, в ухвалі слідчого судді, суду про продовження строку тримання під вартою має бути конкретно обґрунтовано, яким чином обставини, що свідчать про наявність вказаних ризиків, виправдовують тримання особи під вартою. Виходячи з правових позицій ЄСПЛ, неналежне мотивування рішень про продовження строків тримання під вартою є системною проблемою, яка призводить до порушення пункту 3 статті 5 Конвенції. Судді вказують у своїх рішеннях однакові (ідентичні за своїми змістом та суттю) підстави протягом усього періоду тримання особи під вартою в той час, коли судді повинні наводити додаткові мотиви для обґрунтування необхідності збереження цього запобіжного заходу. На ці

обставини особливу увагу звернув ЄСПЛ у рішенні в справі «Ткачов проти України» (Скарга №39458/02). Тоді ЄСПЛ дійшов висновку, що підстави продовження строку тримання обвинуваченого під вартою не були «відповідними та достатніми», а тому й констатував порушення пункту 3 статті 5 Конвенції [12].

Слід зауважити, що ЄСПЛ наголошує на необхідності брати до уваги альтернативні засоби забезпечення явки особи до суду при прийнятті рішення про продовження тримання під вартою національними судами. Зокрема, у рішенні по справі «Цигоній проти України» (Скарга № 19213/04) ЄСПЛ встановив порушення пункту 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з тим, що рішення судів про продовження строку тримання під вартою не містили належних і достатніх підстав для такого тримання. Крім того, національними судами не було розглянуто жодних альтернативних триманню під вартою запобіжних заходів [13].

Висновки. Таким чином, було досліджено основні критерії, на які звертає увагу ЄСПЛ під час розгляду відповідних скарг, та які необхідно враховувати при застосуванні положень національного законодавства про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, для захисту прав і основоположних свобод осіб, які тримаються під вартою. Наразі вітчизняна практика не завжди дотримується цих маркерів, що підтверджується позицією ЄСПЛ про те, що порушення Україною положень статті 5 Конвенції мають системний характер, а це негативно впливає на процес розбудови України як правової держави.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Харків, 2012.
3. Тищенко О. І. Тримання під вартою: окремі питання правозастосовних реалій / О. І. Тищенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2014. – Вип. 27(3). – С. 135-138.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651–17/page.
5. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. «Харченко проти України» (Скарга № 40107/02) [Електронний ресурс] . - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_662
7. Довідник із застосування статті 5 – право на свободу та особисту недоторканність Рада Європи/ Європейський Суд з прав людини, 2014 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_UKR.pdf
8. «Мироненко і Мартенко проти України» (Скарга № 4785/02) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_567
9. «Клішин проти України» (Скарга № 30671/04) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00389.html
10. «Подвезько проти України» (Скарга № 74297/11) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a47
11. «Боротюк проти України» (Скарга № 33579/04) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_704

12. «Ткачов проти України» (Скарга №39458/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_335
13. «Цигоній проти України» (Скарга № 19213/04) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cna.court.gov.ua/sud2590/2536/233223/656